

Obrambna linija Kraškega roba

Kraški rob in Breg sta imela v vseh časih strateški pomen: ločevala sta dva svetova, flišno Istro in apnenčasti Kras, v širšem smislu pa Sredozemlje od celine. Kraškega roba ne smemo razumeti ozko geografsko, kot prehod krasa s strmimi stopnjami v valovito flišno pokrajino Istre, to je predvsem območje kontaktnega krasa, ki poteka od Trsta do Čičarije in Učke. Na stiku dveh pokrajin so že v prazgodovini nastala gradišča ali kaštelirji, ki so nadzorovali poti iz notranjosti celine na istrski polotok. Na Kraškem robu lahko omenimo nekaj v prostoru zelo prepoznavnih gradišč: Mozar nad Črnim Kalom, Marija Snežna, Lačna in Velika Griža, Sv. Kvirik ter še mnoga druga.

V burnih stoletjih preseljevanja narodov je Istra prehajala pod oblast Bizanca, Langobardov in Frankov. V času »Tržaškega nume-rusa«, ki se je razprostiral od Timava do Kastva kot mejna bizantinska posest v Istri, je bila na Kraškem robu in pod njim od Ospa proti Učki organizirana mreža kaštelov s sistemom hitrega obveščanja in konjeniški oddelki. Neposredna bližina Langobardov v Furlaniji in stalna prisotnost Slovanov v zaledju Istre sta narekovali to organizacijo, za katero so bila zadolžena istrska mesta, vključno s Trstom.

Po propadu frankovskega cesarstva je ozemlje Istre prišlo pod oblast nemških cerkvenih in posvetnih upraviteljev, ki so načrtno naseljevali s Slovenci slabo naseljena in izpraznjena območja. Nase-lili so jih tudi na podnožju utrjenih postojank, ki jih je na območju mejne grofije in tudi na Kraškem robu začel obnavljati in ponovno graditi istrski mejni grof Ulrich Waimarski. Tako so nastale ob poteh, ki so vodile iz Trsta in današnje Istre čez kraški rob proti Krasu in Kvarnerskemu zalivu, utrjene opazovalne in nadzorne točke. To so bili stolpi, zgrajeni ob poteh na težko dostopnih in lahko branljivih lokacijah. V Ospu in mogoče v Podpeči sta bili v utrjeno postojanko spremenjeni kraški jami.

Ulrich Waimar - Orlamünde je s svojo ženo Adelaido v začetku 12. stoletja podaril obsežne posesti v Istri oglejskim patriarhom, med njimi tudi vojaške postojanke na Kraškem robu.

Po vojni s Trstom leta 1254 je ves obrambni sistem na Kraškem robu, razen Socerba z vasmi Osp, Gabrovica, Rožar, Črni Kal, Loka, Podpeč, Zazid, Rakitovec, prešel pod koprski komun.

S podreditvijo koprskе občine leta 1279 so Benečani postali lastniki utrjenih, nadzornih in signalnih točk na Kraškem robu. Sistem utrdb na Kraškem robu je bil namenjen zgodnjemu opozarjanju, predvsem nadzoru in kontroli poti in trgovine. Zaradi želje po nadzoru trgovskih poti, ki so vodile iz Istre na Kranjsko in proti Kvarnerskemu zalivu, sta bila beneški Koper in habsburški Trst v nenehnih

sporih. Tako sta grad Socerb in utrdba v Črnem Kalu, iz katerih so se nadzirale trgovske poti, večkrat menjala lastnika. Obrambni sistem na Kraškem robu moramo razumeti kot sistem, ki so ga tvorili posamezni stolpi, ki niso vedno imeli stalnih posadk, ter utrjena naselja in utrdbe v Istri, ki so ob vojaški nevarnosti lahko sprejeli večje število vojakov in konjenikov. V zgodovinskih virih so na območju Slovenije omenjeni Tinjan, Rožar in utrdba v Kubeđu.

Z začetkom turških vpadov so nastali na Kraškem robu in ob njem protiturški tabori. V Ospu so uporabili za to že utrjeno Osapsko jamo, nad vasjo Črni Kal in v Podpeči so v kraških stenah zazidali kraški jami. Med Podpečjo in Zanigradom je bil utrjen spodmol v steni Šterkljevica, obzidana je bila hrastoveljska cerkev in zgrajen je bil tabor pri Gradinu. Zaradi velikosti je bila prebivalcem okoliških naselij na razpolago tudi vojaška utrdba v Kubeđu, ki je bila v tem času z drugimi vojaškimi postojankami obnovljena in oskrbljena z orožjem.

V dveh stoletjih je Beneška republika imela dve vojni z Avstrijo. Prva, imenovana beneško-avstrijska, je trajala od leta 1508 do leta 1516, druga, imenovana uskoška ali gradiščanska, pa od leta 1615 do leta 1617. Območje Kraškega roba ni bilo cilj vojaških operacij, vendar je bilo kot obmejno območje zelo prizadeto. Predvsem so trpeli prebivalci in naselja pod Kraškim robom, ker so jih ropale avstrijske ali beneške vojaške enote.

V času obeh vojn so bile vojaške postojanke, vključno s protiturškimi tabori, oborožene in vzdrževane, kot poročajo koprski podestat in kapitani v svojih poročilih in zahtevah po dodatnem orožju in sredstvih za njihovo obnovo in vzdrževanje. Večina postojank, vključno s tabori, je imela skrbnika iz bližnje vasi. Zanimivo je, da je bila vojaška utrdba v Kubeđu, ki je lahko sprejela dvesto pešakov in petdeset konjenikov, v času gradiščanske vojne opuščena in je kazala znake propadanja. Po gradiščanski vojni so bile vse utrdbe opuščene. Leta 1779 je nehala obstajati Beneška republika in z njo tudi meja na Kraškem robu med njo in Avstrijo.

Sestavni del obrambnega sistema, ki so ga tvorili objekti in utrjena naselja, so tudi vojaki. Mestne občine so bile dolžne zagotoviti in oskrbeti določeno število pešakov in konjenikov. Ob vojaški nevarnosti so bile vojaške enote pripeljane iz notranjosti Istre ali drugih delov Beneške republike. Med njimi so bili tudi najemniški vojaki. Mestne občine v Istri pa so lahko računale tudi na vaško milico ali, kot so jo imenovali, černido, ki so jo sestavljali vojaško usposobljeni slovanski prebivalci vasi na območju Istre. Vodil jih je kapitan Slovanov.

Ker je bila Istra vedno na robu vojaških operacij, ne pa njihov cilj, niso ne istrska mesta, ki so jih varovala njihova obzidja, ne Benetke gradili večjih obrambnih sistemov na svoji vzhodni meji. Zato so obstoječe postojanke slabo vzdrževali in jih tudi počasi opuščali. Od vseh stolpov, ki jih je na Kraškem robu zgradila družina Waimar, je edino Socerb postal grad s svojo posestjo.

Vse utrdbe so bile grajene zelo funkcionalno glede na potrebe in lokacijo nastanka. Niso izrazito stilno oblikovane, ker so se stavbni elementi, njihova uporaba in gradnja uporabljali več stoletij. Vsi objekti so danes ruševine. Drugačni so bili protiturški tabori, saj se

je vanje lahko za krajši čas zateklo večje število ljudi in živali. Ob Kraškem robu imamo dva tipa protiturških taborov. To so zazidane kraške jame in utrdbe na vzpetini. Jami v Črnem Kalu in Podpeči sta bili utrjeni po vzoru jame v Ospu. Tabora v Hrastovljah je nastal okrog cerkve, medtem ko je tabor v Gradinu nastal na skalnem pomolu in je bil s treh strani nedostopen. Tabora v Hrastovljah in v Gradinu sta si po obliki različna, vendar imata enako funkcionalno zasnovo. Najprej je bil zgrajen stolp, ki je bil zaprt in je bilo v njem shranjeno orožje. Nato je bilo zgrajeno obzidje s še enim polovičnim stolpom.